

3. Крупа М. Лінгвістичний аналіз художнього тексту / М. Крупа. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2005. – 416 с.
4. Кудін М. Передмова в кн. Перлини народної мудрості. Німецькі прислів'я та приказки / М. Кудін. – Вінниця : Нова книга, 2005. – С. 5–8.
5. Кудіна О. Перлини народної мудрості. Німецькі прислів'я та приказки / О. Кудіна, О. Пророченко. – Вінниця : Нова книга, 2005. – 320 с.
6. Новітній німецько-український, українсько-німецький словник. – Х. : “Промінь”, 2009. – 992 с.
7. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія / Л. Е. Орбан-Лембрик. – К. : Либідь, 2004. – 576 с.
8. Психологічний словник. – К. : ВШ, 1982. – 216 с.
9. Степанова М. Д. Словообразование современного немецкого языка / М. Д. Степанова. – М. : Изд-во литературы на иностр. языках, 1953. – 376 с.
10. Сусов И. П. Лингвистическая прагматика / И. П. Сусов. – Винница : Нова книга, 2009. – 272 с.
11. Тропина Н. П. Семантическая деривация: мультипарадигмальное исследование / Н. П. Тропина. – Херсон : Изд-во ХГУ, 2003. – 336 с.
12. Jirgl R. Die Stille / R. Jirgl. – München: dtv, 2011. – 544 S.
13. Metzelin M. Theoretische und angewandte Semantik Vom Begriff zum Text / M. Metzelin. – Wien : Praesens Verl., 2007. – 304 S.
14. Wahrig Wörterbuch der deutschen Sprache. – München : dtv, 2012. – 1152 S.

Романова Н. В. Семантика Schweigen в межличностных отношениях (на материале романа Р. Йиргля “Die Stille”).

В статье рассматриваются особенности словарной и текстовой семантики немецкоязычного Schweigen. Исследование текстовой семантики Schweigen на фоне эмоциональных коммуникативных ситуаций способствовало выявлению признаков диалогического и монологического молчания.

Ключевые слова: общение, межличностное общение, молчание, семантика.

Romanova N. V. Semantics of “Schweigen” in interpersonal communication (on the material of novel “The silence” by R. Jirgl).

The article deals with the semantic peculiarity of German “Schweigen” in dictionaries and texts. The research of text semantics of “Schweigen” on the background of emotional communicational situations has contributed to revealing characteristics of dialogue and monologue silence.

Keywords: communication, interpersonal communication, silence, semantics.

Ткаченко Ю. В.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

ПРИСЛІВНИК ЯК ЗАСІБ ВИРАЖЕННЯ ГРАДУАЛЬНИХ ЗНАЧЕНЬ ДІЕСЛІВ НА СИНТАГМАТИЧНОМУ РІВНІ

У статті досліджено граматичні засоби (прислівники), які деталізують градуальну семантику дієслова на синтагматичному рівні; доведено, що допоміжні лексеми (прислівники) є периферійними виразниками поля градації.

Ключові слова: градуальне значення, градосема, градуальна функція, градуальність, градуатор, гранд-відтінок.

Дієслово багате не лише на різноманітні граматичні форми і категорії, а й на синтагматичні зв'язки. Здатність сполучатися з градуальною одиницею

(прислівниками) дозволяє дієслову виражати градуальну семантику на синтагматичному рівні.

Мета статті – проаналізувати прислівники міри і ступеня, визначити гранд-відтінки, які вони вносять у семантичну структуру дієслів, довести, що прислівники є граматичними засобами і виконують роль градуаторів на синтагматичному рівні.

Прислівники зі значенням міри і ступеня (похідні від прикметників) відображають синтагматичний аспект градації. Основною класифікаційною ознакою прислівників міри і ступеня є градосема 'ступінь величини якоїсь ознаки', вони виконують функцію вказівки на ступінь вияву ознаки, яку передає синтаксична конструкція.

За значенням і синтаксичною роллю в реченні прислівники поділяються на три розряди: означальні (виражають якісні ознаки дії або стану та спосіб вияву їх, міру або ступінь), обставинні (виражають різні обставини, за яких відбувається дія, тобто характеризують дію або процес за часовими, просторовими, причиновими відношеннями, рідше – за метою її виконання) та безособово-предикативні (їх ще називають словами категорії стану, оскільки вони виражають стан природи, психічний або фізичний стан людини тощо) [2]. Традиційно прислівники міри та ступеня разом із прислівниками способу дії відносять до означальних прислівників. Якісно-означальні прислівники поділяють на прислівники способу дії і прислівники ступеня (кількісні), оскільки прислівники ступеня виражають ступінь інтенсивності дії або міру чи ступінь вияву ознаки дії. Прислівники міри і ступеня були предметом аналізу багатьох учених-лінгвістів. А. А. Ховалкіна визначає "прислівники міри і ступеня як лексичні і фразеологічні одиниці, які, сполучаючись із повнозначним словом, отримують конкретне смислове наповнення, що означає ознаку і вказує на ступінь вияву ознаки дії" [5].

Прислівники міри і ступеня, сполучаючись з дієсловами різних лексико-семантичних груп, вказують на ступінь вияву ознаки дії. Функцію сигналізаторів невисокого ступеня вияву ознаки дії виконують прислівники *злегка, ледь-ледь, небагато, насилу, трохи, мало, майже, зовсім (не)* тощо: *Стародавній фонтан постраждав мало, але він з тої ночі засох, наче виплакав сльози над чужим горем /Михайло Коцюбинський/*. У семантичній структурі сполуки *мало постраждав* спостерігаємо градосему 'небагато', оскільки фонтан зруйнований у незначній мірі.

Прислівник *зовсім*, сполучаючись з дієсловом *не покинула*, означає процес зникнення, руйнації, згасання тієї чи тієї ознаки, процесу, явища: *Міщанка, дивлячись, що так довго нема її наймички, думала, чи не покинула вона була зовсім її, чи не пішла у село /Панас Мирний/*. Прислівник *зовсім* + дієслово *утих* у своїй семантичній структурі мають градосему 'остаточно, до кінця': *Зовсім утих вітер /Степан Чорнобривець/*. Лексема *зовсім не*, приєднуючись до дієслів доконаного виду, вказує на підсилення заперечення: *Зачав мій Шпак пісні виводить, – Так ні – зовсім не те виходить: Хоч вельми-дуже захищить, Хоч не доприкладу хавчить /Леонід Глібов/ – градосема 'дуже, занадто'*.

Градаційна сема 'до деякої міри; дещо, крихту' [4] лексеми *трохи* вказує на низький ступінь вияву ознаки дії: *Як ось став вітер ущухати, і хвилі трохи уляглись /І. Котляревський/*. Прислівник *трохи*, сполучаючись з дієсловом *уляглись*, вказує на те, що буря не пройшла, проте почала вщухати.

Основна функція заперечної лексеми *абсолютно* – визначення ступеня заперечення з одночасним передаванням яскравого модального значення. Поєднання *абсолютно* + дієслово вказує на повну відсутність вияву ознаки дії: *Купатися він [лікар] теж абсолютно забороняє /Михайло Коцюбинський/*. Прислівник *абсолютно* + дієслово *забороняє* мають градосему 'цілком, повністю'.

Лексичні одиниці *злегка, небагато, лиш-лиш, трохи, ледве, ледве не, ледь-ледь*, об'єднані спільною градосемою 'невелика міра ознаки', сполучаючись з дієсловами мовлення, емоційного стану, руху тощо, передають значення неповної міри вияву ознаки дії. Наприклад, прислівник *небагато*, поєднуючись з дієсловом *благав*, вживається в значенні "мало, не дуже багато" і має градосему 'в певній мірі': *Я так мало, небагато Благав у Бога* /Гарас Шевченко/.

Прислівник *ледве* + дієслово *доволік* вживається в значенні "ледь-ледь" і має градосему 'насилу', вказуючи на низький ступінь вияву ознаки руху: *А із Криму чоловік Ледве ноги доволік. Воли поздыхали, Воли поламались* /Т. Шевченко/. Людина дійшла до певного місця призначення, проте з великим трудом. На низький вияв ознаки дії вказує градосема 'майже непомітно або нечутно' слова *ледве* + дієслова *блимав*: *Череп'яний каганчик... ледве блимав у темному кутку своєю сизою горошиною на кінці гнота* /П. Мирний/. *Ледве блимав* означає, що каганчик світився слабо.

Вислів *ледь-ледь (не)* передає значення прислівника *ледве-ледве*, але з більшим ступенем виразності: *Брязнуло – наче стріла за стрілою пролетіла, ледь-ледь не скинуло його з місця* /Марко Вовчок/. Прислівник *ледь-ледь* + дієслово *не скинуло* у своїй семантичній структурі мають градосему 'трохи не; майже'.

Лексема *ледве*, сполучаючись з дієсловами різних лексико-семантичних груп і знаходячись в препозиції до нього, передає низький вияв ознаки дії. Прислівник *ледве* + дієслово *дотяг* мають градосему 'насилу': *Поїхав я в ліс – ледве дотяг ті дрова – не коня дали, жеребну кобилу* /Юрій Збанацький/.

Прислівник *ледве не* передає настільки більшу кількість неназваної ознаки, що вона може перейти в іншу якість: *На зламі траншеї Черкасов спіткнувся і ледь не впав* /Вадим Собко/.

Прислівник *небагато* вживається в значенні "мало", конкретизуючи значення дієслів різних лексико-семантичних груп (емоційного стану, руху, мовлення тощо). Лексема *небагато* + дієслово *пройшли* вказує на низький ступінь вияву ознаки дії (незначне зрушення щодо нуля (нульового виміру, точки на шкалі градації) і має градосему 'трохи': *Небагато пройшли вони селом, як почули позад себе кінський тупіт* /Михайло Стельмах/.

Градаційні семи 'небагато', 'ледве-ледве' в семантичній структурі прислівника *злегка* сприяють виконанню ним двох функцій: 1) вказівка на часткову дію: *Фрунзе в задумі злегка постукував пальцями по карті* /Олесь Гончар/; 2) вказівки на невеликий вияв дії: *Зінько злегка застогнав* /Борис Грінченко/.

Модальний прислівник *майже* використовується в значенні "трохи менше якоїсь міри" [4], означає меншу, неповну якість, величину ознаки: *Робота вже майже доходить кінця, Коли Орфей раптом перестає грати* /Лєся Українка/. Лексема *майже* + дієслово *доходить* у своїй семантичній структурі мають градосему 'ще трохи'. *Майже доходить* означає, що робота виконана не до кінця, ще трохи залишилось до її завершення.

Сема 'з великим зусиллям, з трудом' [4] притаманна лексемі *насилу*. Прислівник *насилу*, сполучаючись з дієсловом *умовив*, вносить у його семантичну структуру гранд-відтінок – вказівка на низький ступінь вияву ознаки дії: *Проценко насилу умовив Христю увійти до нього в хату* /П. Мирний/. Сполука *насилу умовив* у своїй семантичній структурі має градосему 'ледве-ледве'.

Отже, значення кожної вищеназваної лексичної одиниці реалізується в градаційному напрямку – вказівка на невелику кількість ознаки, модальному – вказівка на існування ознаки, на наближення до неї і вказівка на досягнення чи утримання ознаки через посилення. Усі зазначені напрямки тісно пов'язані між собою,

прислівники об'єднуються “наскрізною” градосемою, вказуючи на низький ступінь вияву ознаки дії.

Прислівники *достатньо*, *досить*, *значно*, *цілком*, *доволі*, сполучаючись з дієсловом, вказують на середній і достатній ступінь вияву ознаки дії.

Прислівник *достатньо*, який має значення “такий, що відповідає потребам або обґрунтований достатньою мірою” [4], сполучаючись з дієсловом, вказує на достатній ступінь вияву ознаки дії. Синонімом до *достатньо* може вживатися прислівник *досить*. Лексема *досить* + дієслово *наблизився* вносить у їх семантичну структуру градосему ‘достатньо; саме враз’: *Він, у землю понуривши очі, вже до мене досить наблизився* /І. Франко/ – наблизився настільки, наскільки треба. Достатність дії може передаватися прислівником *нормально* у значенні “достатньо”: *Тепер все буде краще, бо з завтрашнього дня почну працювати, значить, буду жити нормально* /Михайло Коцюбинський/.

Прислівник *досить* у значенні “стільки, скільки треба; багато” [4], сполучаючись з дієсловом, вказує на високий ступінь вияву ознаки дії: *Тільки [вона] може дати панні відповідне виховання, до того ж Юзя вже досить вміє по-німецьки* /Леся Українка/. Лексема *досить* + дієслово *вміє* у своїй семантичній структурі мають градосему ‘у повній мірі’. Синонімом може бути ще один прислівник – *цілком*: *Він [хірург] цілком поринув у свою роботу, пристосовуючись до мінливого ритму моря* /Василь Кучер/ – градосема ‘до кінця, зовсім, абсолютно’.

Семема ‘до повного задоволення’ [4] прислівника *досита* реалізується для позитивної характеристики дії: *досита* + стрижневе слово-дієслово: – *Прощай, Солохо! – каже Горпина, коли досита надивилась на її ясну ухмилку* /П. Мирний/. Сполука *досита надивилась* у своїй семантичній структурі має градосему ‘в повній мірі’ і вказує на високий ступінь вияву ознаки дії.

Градосема ‘достатня якість’ може передаватися і словом *доволі*: *Місяченьку! Наш голубоньку!.. Світи довше в чистім полі. Щоб нагулятись [нам] доволі* /Тарас Шевченко/. *Доволі нагулятись* – нагулятися стільки, скільки треба, не менше і не більше, тобто передає достатній ступінь вияву ознаки дії.

З дієсловами у початковій формі прислівник *значно* вживається у значенні “дуже, сильно” (вказівка на високий ступінь вияву ознаки дії): Сполуки *значно поріділи, значно переходили* об’єднані спільною градосемою ‘надто’: – *Значно поріділи ліси в Європі* /Михайло Чабанівський/; *Видатки так значно переходили доходи, що про дальші поїздки не можна було більше й думати* /Наталія Кобринська/.

Прислівник *неабияк* + дієслово вказує на середньо-високий ступінь вияву ознаки дії. Означаючи “сильно, значно” [4], лексема *неабияк*, сполучаючись з дієсловом, вносить в їх семантичну структуру гранд-відтінок – вказівка на підсилену дію. Сполуки *неабияк зморвилася, неабияк вплинуло* об’єднані спільною градосемою “надто, дуже”. Наприклад: *О, це вже чорт його зна, що таке! Се вже баба неабияк зморвилася!* /М. Коцюбинський/; *Повідомлення Тетяни про те, що Висоцький в редакції, неабияк вплинуло на дівчат* /Дмитро Ткач/. Градосема ‘непогано, добре; надміру’ притаманна сполученню прислівника *неабияк* і дієслова *стрічає*: *Приська стрічає його [свято] неабияк: і страви уволу, і пирогів, ще й осьмушку горілки купила* /П. Мирний/.

Градаційна сема “у значній мірі, дуже” [4] надає прислівник *чимало* + стрижневе дієслово (вказівка на високий ступінь вияву ознаки дії): *Василь сам про себе ляв одержу, що на його вже не приходилася та чимало і зносилося* /Панас Мирний/. Лексема *чимало*, сполучаючись з дієсловом *послужити* у значенні “багато часу, дуже

довго”[4], у семантичній структурі містить градосему “надто”: [Аецій Панса:] *А тебе за се хвалить не можу, – ти повинен ще послужити Римові чимало* /Леся Українка/.

Отже, прислівники *достатньо, досить, значно, цілком, доволі*, сполучаючись з дієсловами, вказують на середній і достатній ступінь вияву ознаки дії. Сполуки *неабияк + дієслово, значно + дієслово, чимало + дієслово* вказують на середньо-високий ступінь.

Високий ступінь вияву ознаки дії передають самостійні одиниці із загальною градосемою ‘вказівка на високий ступінь вияву ознаки дії’. До них належать прислівники *дуже, зовсім, так, безмірно* тощо. Якщо слова цієї групи поєднати із частками *не й уже/вже*, з’являється вказівка на оцінку мовця щодо предмета розмови: іронічну, негативну, пом’якшувальну: *Вона не дуже й замерзла* /Ольга Кобилянська/.

Прислівник *дуже* є доміантною суперлативної групи, а сполучаючись з дієсловами різних лексико-семантичних груп (дієслова емоційного стану, руху, знання тощо), вносить у їх семантичну структуру градосему ‘значно, надзвичайно, сильно’: *На сонці дуже заpekлась, Та й занедужала* /Тарас Шевченко/. Високий ступінь вияву ознаки дії передає дієслово *надоїло* + прислівник *дуже* в значенні “у великій мірі, страх” [4]: *Еней же їхав щось несміло, Бо море дуже надоїло* /І. Котляревський/. Сполуки *дуже надоїло, дуже любив, дуже заpekлась* об’єднані спільною градосемою ‘занадто’, наприклад: *Я не дуже полюбляв роботу біля терниці, бительниці, прядіння, снування, зоління, але дуже любив, як ткалось і вибілювалось полотно* /Михайло Коцюбинський/.

Найвищий ступінь вияву ознаки дії виражає поєднання прислівника *дуже-дуже* і стрижневого дієслова. Сполуки *дуже-дуже + дієслово дякую, дуже-дуже + дієслово плакала* об’єднані спільною градосемою ‘занадто’, наприклад: *Дуже-дуже тобі дякую, що, неважаючи на клопоти всякі, ти не забуваєш мене і пишеш, часто* /Михайло Коцюбинський/; *Дуже-дуже плакала Наталка сердешна. ...мов верба лугова* /Марко Вовчок/.

Прислівник *зовсім* передає значення “цілком, повністю, абсолютно” [4], а сполучаючись з дієсловами різних лексико-семантичних груп (дієслова мислення, емоційного стану, пам’яті тощо), вказує на високий ступінь вияву ознаки дії. Сполуки *зовсім помочились, зовсім зіпсувало* об’єднані спільною градосемою ‘остаточно, до кінця’: *Обутий в драні постолі, Із дір онучі волочились, Зовсім, хоть вижми, помочились* /Іван Котляревський/; *Почував себе [Безбородько] винним, хоч не бачив вини за собою, і це зовсім зіпсувало йому настрої* /Рина Вільде/. Градосему ‘статочно, до останку, до кінця’ спостерігаємо у сполучі *зовсім утих*: *Зовсім утих вітер* /Степан Чорнобривець/. Лексема *зовсім не*, сполучаючись з дієсловом, вказує на підсилення заперечення: – *Не подобається ви мені сьогодні, пане сотнику. Зовсім не подобається, – пильно глянув на нього підполковник* /Михайло Стельмах/ – градосема ‘дуже, занадто’.

Прислівник *як* має значення “до певної міри” [4]. Градуатор *як* активно сполучається з дієсловами різних лексико-семантичних груп, виражаючи високий ступінь вияву почуттів, хвилювань або інтенсивність дії [3]. Дієслова зі значенням швидкого, різкого руху, раптового виникнення почуттів, які показують інтенсивність дії, сполучаючись з прислівником *як*, передають градуальне значення:

а) дієслова емоційного стану. Сполуки *як поблід, як ти мене злякав, як забилося серце* об’єднані спільною градосемою ‘надто’, наприклад, – *Ох... як ти мене злякав, хай йому цур!.. – переводячи дух,.., обізвалась вона до Грицька* /Панас Мирний/; *Як забилося серце ..., а потім замлоїло йому, вдавило. За три кілометри звідси лежить поранена людина, ім’я якій Іван...* /Іван Ле/; *Назустріч йому іде, осміхається*

буйночубий Юрій Дзвонар. Як поблід і схуд хлопець, та й круті плечі його наче осіли /Михайло Стельмах/;

б) фізичної дії. Сполука як *виріс* має градосему 'дуже, надзвичайно': *Як виріс Василь за останнє літо. Шия зробилась крута і дебела, і заблищав хвилястий чуб. Міцні губи налились здоров'ям, пробиваються вуса /Олександр Довженко/.*

Фразеологічна сполука *ще й як*, сполучаючись зі стрижневим дієсловом, виконує градуальну функцію, оскільки вносить в їх семантичну структуру гранд-відтінок – посилює ступінь інтенсивності вияву ознаки дії: – *А ти, Левку, любиш в'юни? – Ще й як люблю, пане, – трохи повеселішав парубочий голос /Михайло Стельмах/.*

Прислівники *страшно, шалено* також підкреслюють високий ступінь вияву ознаки дії і, сполучаючись з дієсловом, мають градосему 'дуже, надзвичайно': – *Неси, кажу, – раптом звіріє Павло, і очі його шалено округлюються /Григорій Тютюнник/; Пригнувшись на плотах, шалено гребла піхота /Олесь Гончар/; – Ну, так! Оженився неборак! – Сама собі вона шептала І тяжко, страшно усміхалась /Тарас Шевченко/; Петро підвівся, сів. Серце його страшно билось; голова горіла /Панас Мирний/.*

Градосема 'до певної міри, настільки' передається прислівником *так* і виконує функцію сигналізатора біля опорного компонента із значенням ознаки [1]. Виконуючи градуальну функцію, слово *так* у поєднанні з дієсловами, вказує на високий вияв ознаки дії, оскільки у їх семантичну структуру вносить гранд-відтінок – вказівка на інтенсивність дії. Сполуки *так нашкодили, так цінить, так дорожить, так боявся* об'єднує спільна градосема 'надто', наприклад: *І до кінця свого життя Джеря йшов проти панів ...: так вони багато нашкодили йому /Нечуй-Левицький/; Тим-то Франко так цінить, так дорожить тим святим непокоєм, що живе в душі благородних натур і не дає їм заснути /Михайло Коцюбинський/; Він моря так уже боявся, Що на богів не полагався [покладався] І батькові не довіряв /Іван Котляревський/.*

Градатор *так і*, сполучаючись з дієсловом, вказує на: а) підсилення енергійної дії: *Як же почула Леся Кирила Тура голос, то так і затрусилась /Пантелеймон Куліш/;* б) мимовільну або несподівану дію: – *А-а-а! – почулося рівночасно сонне бурчання. Йон так і скаменів, так і заляк з простягнутою над бородою рукою /Михайло Коцюбинський/.* У семантичній структурі сполук *так і затрусилась, так і скаменів, так і заляк* спостерігаємо градосему 'дуже'.

Градосема 'до такої міри' об'єднує прислівники *так і настільки*. Лексему *настільки* можна замінити прислівником *так*, а сполучаючись з дієсловом, вона вносить в їх семантичну структуру градосему 'дуже сильно': *Наскільки вчорашній лист твій звеселив мене, настільки нинішній засмутив /Михайло Коцюбинський/.*

Отже, аналізовані прислівники передають загальне значення вказівки на високий ступінь вияву ознаки дії. Будь-який градатор, що функціонує як сигналізатор високого ступеня ознаки, може бути замінений прислівником *дуже*, оскільки це нейтральне слово не має додаткових стилістичних відтінків.

Граничний (надвисокий) ступінь вияву ознаки дії передають лексеми *зовсім, абсолютно, надзвичайно, цілковито, надто (занадто), страшенно, донезмоги, украй, геть-чисто* тощо, а також похідні від прикметників *виключно, безмежно, безумно* тощо.

Прислівник *надзвичайно* виконує функцію сигналізатора більшої міри вияву ознаки дії, ніж та, на яку вказує прислівник *дуже* з семою 'дуже, вельми'. Прислівник *надзвичайно*, приєднуючись до дієслова з позитивною чи негативною семантикою, вносить в їх семантичну структуру гранд-відтінок – інтенсивність, повнота вияву

ознаки дії (вказівка на найвищий ступінь). Сполуки *надзвичайно схвильований, надзвичайно одарувала* об'єднані спільною градосемою 'занадто': *Шерстюк був блідий і схвильований надзвичайно /Олександр Довженко/; – Але що правда, то правда: природа надзвичайно щедро одарувала його /Степан Васильченко/.*

Поєднання *край/украї/вкрай* з нейтрально або негативно оцінюваною ознакою або дією передає високий ступінь ознаки і відповідає значенню "дуже, надзвичайно": [Марина:] *Ой.. За віщо ти вкрай вражаєш моє серце! Нащо тобі моя мука? /Михайло Старицький/.*

Функцію вказівки на найвищий (суперлатив) ступінь величини ознаки виконують одиниці *безумно, страшно, надмірно*. Сполуки *безумно любить, страшно стогнала, страшно і згадати* об'єднані спільною семою 'занадто', наприклад: [Ага:] *В Сочі на нього чекає Людмила Аполлонівна.. Вона безумно любить його /Олександр Корнійчук/; Соломія мучилась і страшно стогнала. Вона зовсім попекла собі руки до самих кісточок /Нечуй-Левицький/; Обоє вони міцно затиснули вуста, надмірно широко порозкривали очі, наче з переляку /Василь Кучер/. І від бурі, що бушує, і від грому, що так і розривається над головами, шум такий і грохот, що страшно і згадати!.. /Квітка-Основ'яненко/.*

Прислівники *нестерпно, страшенно, пекельно, по-звірячому*, приєднуючись до дієслів різних лексико-семантичних груп (дієслова відчуття, уваги тощо), передають значення високого ступеня експресивності. Сполуки *страшенно пекло, страшенно гуде, пекельно боролись, по-звірячому зруйнували* об'єднані спільною градосемою 'дуже, надзвичайно; у великій мірі, занадто', наприклад: *Сонце стояло серед неба і страшенно пекло /Михайло Коцюбинський/ – дуже страшне великою силою, потужністю /Згорбившись, похнюпившись, вона, здається, слухає бурі, що так страшенно гуде та те кругом хати... /Панас Мирний/ – надзвичайно сильний інтенсивністю або ступенем свого вияву; Був би хто-небудь отам в небесах, Чи ж він стерпів би, щоб в нього в очах Так без жалю, так пекельно затято Люди і звірі всі вкупі боролись..? /Леся Українка/ – важко, жахливо, нестерпно; Як пройдете ви через місток, буде село Сеньків. Сильно дуже, по-звірячому зруйнували його гітлерівці... /Остап Вишня/ – дуже жорстоко, люто, з великою ненавистю.*

Приєднуючись до дієслів, прислівники *цілком, абсолютно, геть, начисто, достеменно* відбивають граничний ступінь градаційної ознаки, вказуючи на крайню (найвищу/найнижчу) точку вияву ознаки дії. Сполуки *цілком поринув, цілком глитав, геть обійняло, були начисто відрубані, достеменно було* об'єднані спільною семою 'остаточно, до остатку, до кінця', наприклад: *Він [хірург] цілком поринув у свою роботу, пристосовуючись до мінливого ритму моря /Василь Кучер/ – зовсім, абсолютно; Служили у троян два брати, із них був всякий Голіаф; Широкоплечий і мордатий, І по вівці цілком глитав /Іван Котляревський/ – у цілому вигляді, без поділу; А клуню вже всю геть обійняло полум'ям /Андрій Головка/ – зовсім, цілком; Всі п'ять пальців правої Дмитрової руки були начисто відрубані /Василь Козаченко/ – зовсім, повністю; нічого не залишаючи; Не знаю, як воно вже достеменно було, але раптом Маківка зник з села /Михайло Чабанівський/. Приєднуючись до дієслова *втратив*, прислівник *зовсім* набув значення граничного ступеня градуїваної ознаки: *Він уже зовсім втратив самовладання /Юрій Бедзик/.**

Прислівник *остаточно*, вступаючи в градаційні відношення з дієсловами, вказує на граничний (найвищий) ступінь вияву ознаки дії. Сполукам *остаточно залагодиться, остаточно закріпився, остаточно втратив* притаманна спільна градосема 'до кінця': – *Коли пан улаштує тут ярмарок.., справа остаточно залагодиться /Зінаїда Тулуб/ – повністю, цілком; Після того, як загін Кулигея*

остаточно закріпився в Хорлах, на нього.. було покладено охорону всього чорноморського узбережжя /Олесь Гончар/ – без якихось змін; безповоротно; Вона все так завзято мовчала, що я остаточно втратив надію розру хати її до переписки зо мною /Ольга Кобилянська/.

Вказуючи на високий ступінь вияву ознаки дії, прислівник *рішуче*, в значенні “відважно, сміливо, категорично” [4], приєднуючись до дієслів доконаного виду, вносить у їх семантичну структуру градосему ‘зовсім, остаточно’: – *Ні, я звідси не піду, поки мені до копійки не буде заплачено, – рішуче одказав Омелько.. /Панас Мирний/* – категорично, твердо, не вагаючись. Градосему ‘зовсім, цілком’ спостерігаємо у семантичній структурі сполуки *рішуче розійшлися: Два запорожці рішуче розійшлися в поглядах /Олександр Довженко/*.

Лексеми *занадто, безмірно, не в міру*, сполучаючись з дієсловами, вказують на найвищий ступінь вияву ознаки дії. Градосема ‘понад міру, понад межу’ є центральною. Градаційні лексеми різняться між собою ступенем експресії й інтенсивності, оскільки вносять у семантичну структуру сполук *безмірно кохає, не в міру набілені, занадто розтяглася* різні гранд-відтінки: *Її любов до чоловіка така неземна, вона кохає його безмірно /Юрій Яновський/* – почуття надзвичайно сильні, глибокі; *Були [у вітальні] ще дві, не в міру набілені поміщиці з Чорної Долини та задьориста Софійна приятелька /Олесь Гончар/* – дуже, надто; *Валка занадто уже розтяглася. Передні підводи ген на горбок виїжджали /Павло Тичина/* – розтяглася за межі звичайного, допустимого.

Градаційна сема прислівника *безмежно* ‘безконечно, безгранично’ вказує наступний величини ознаки, яка не вимірюється, оскільки належить допсихологічних величин: *Ой розпушу ж я мрії По зеленому гаю, Щей знайду очі тії, Що безмежно кохаю /Іван Франко/*. У семантичній структурі сполуки *безмежно залягли* спостерігаємо градосему “без видимих меж”: *Чорні роздоли ріллі під майбутній врожай залягли безмежно до горизонтів /Юрій Смолич/* – безкрайї, безконечний.

Прислівники *незвично, неймовірно*, об’єднуює градосема ‘значно перевищує звичайний ступінь вияву’. Вищевказані лексеми, сполучаючись з дієсловами, вказують на граничний (найвищий) ступінь вияву ознаки дії. Наприклад, *Стомилаь Галя неймовірно, а пройшла дуже мало /Юрій Збанацький/* – значно перевищує звичайний ступінь вияву ознаки дії; *На тумбочці незвично чорнів телефон, але свинцева сірість поглинала навіть його /Павло Загребельний/* – до якого ніхто не звик.

Допоміжну роль у вираженні градуальної семантики дієслів можуть виконувати прислівники способу дії – *раптом, моментально, негайно*. Дієслова доконаного виду легко сполучаються з вищеназваними лексемами і вносять у їх семантичну структуру гранд-відтінок – несподіваний, інтенсивний вияв ознаки дії. Сполуки *раптом налетів, моментально увімкнув, негайно догнати* об’єднані спільною градосемою ‘вмить, надто’, наприклад: *Тут раптом вихор налетів, і дерева здригнули /Леся Українка/* – враз; *зненацька; Шофер моментально увімкнув мотор /Юрій Смолич/* – умить, дуже швидко; – *Нам треба їх [петлюрівців] негайно догнати, обійти і розгромити частинами /Олександр Довженко/* – зразу, без затримки; терміново.

Отже, ступінь вияву ознаки дії реалізується через лексичні одиниці (прислівники міри і ступеня). Функціональне значення таких прислівників – вказівка на ступінь величини ознаки: невисокої (низької), середньої, високої, найвищої (межової або граничної). Прислівники міри і ступеня і прислівники способу дії, сполучаючись з дієсловами, відображають синтагматичний аспект градуальності, оскільки вони надають дієслову різні гранд-відтінки.

Л і т е р а т у р а :

1. Марчук Л. М. Категорія градації в сучасній українській літературній мові [монографія] : дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.01 / Марчук Людмила Миколаївна. – К., 2008. – 368 с.
2. Плющ М. Я. Сучасна українська літературна мова / М. Я. Плющ, С. П. Бевзенко, Н. Я. Грипас та ін. – Київ : “Вища школа”, 2009. – 430 с.
3. Рогожина Н. В. Показатели градуальности как, какой в структуре простого предложения [Текст] : дисс. ... канд. філол. наук / Н. В. Рогожина. – М., 2005. – 234 с.
4. Тлумачний словник української мови / в трьох томах [авт.-уклад. В. Яременко, О. Сліпушко]. – К. : Аконіт. – 2004.
5. Ховалкина А. А. Лексическое выражение категории величины признака в современном русском языке [Текст] : автореф. дисс. ... докт. філол. наук / А. А. Ховалкина. – М., 1996. – 38 с.

Ткаченко Ю. В. Наречие как способ выражения градуального значения глаголов на синтагматическом уровне.

В статье исследовано грамматические средства (наречие), которые детализируют градуальную семантику глагола на синтагматическом уровне; доказано, что вспомогательные лексемы (наречия) есть периферийными выразителями поля градации глаголов.

Ключевые слова: градуальное значение, градусема, градуальная функция, градуальность, градуатор, гранд-оттенки.

Tkachenko Yu. The adverb as a means of expression of gradual meanings of verbs on syntagmatic level.

In the article the grammatical means (adverbs), which detailise gradual semantics of the verb on the syntagmatic level; it is proved that auxiliary lexemes are peripheral means of expression of the field of gradation.

Keywords: gradualne-value, gradosema, gradualna, function, gradualnist, graduator a grandee tint.

Шевченко М. Ю., Серета В. В.

ДВНЗ “Донбаський державний педагогічний університет”

**ЛОГІКО-СТРУКТУРНІ ТА СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ
ТЕКСТІВ-МІРКУВАНЬ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ**

Зроблено спробу виділити типи текстів-міркувань та їх модифікованих варіантів, при цьому враховується співвідношення смислових, тематичних сегментів тексту, ступінь виявлення логіко-структурного аспекту композиції та особливості риторичного розвитку думки.

Ключові слова: міркування, композиція, паралелізм, мікротекст, есе, макротекст, надфразова єдність, когезія, циклічність, цифрове позначення.

На сьогодні є різні підходи до проблеми поділу текстів на певні види. Група лінгвістів акцентують увагу на відображенні дійсності, інші – на особливостях її відображення за найбільш абстрактного поділу типів текстів.

І. П. Павлов писав, що простір, час, причина є основною формою будь-якої, зокрема й наукової, думки. Цим формам думки відповідає традиційна, інтуїтивно виділена риторикою, тричленна класифікація форм мовлення: “опис” – предмети, про які йдеться, представлені в просторовому положенні; “оповідання” – факти об’єктивної дійсності в тимчасовому розвитку; “міркування” – між явищами реального чи мислимого світу встановлюється каузальний зв’язок. Виходячи з вищезазначеного, виділяють три основних типи текстів: описи, розповіді та міркування. Спроби